

Celostátní seminář Vliv odchodu původního obyvatelstva a změn životního stylu venkova na současnou stavební podobu a perspektivy historických vesnických sídel.

Pořadatelé: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště v Praze; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově; Královéhradecký kraj – Krajský úřad Královéhradeckého kraje; Město Trutnov – Městský úřad Trutnov; Obec Horní Maršov; Správa Krkonošského národního parku; Veselý výlet.

Datum a místo konání: 12.–14. září 2012, Horní Maršov

Ve dnech 12.–14. září 2012 se v Horním Maršově uskutečnil celostátní (a také mezinárodní) seminář, jehož účastníci, vesměs – nikoliv ale výhradně – zaměstnanci územních pracovišť Národního památkového ústavu, posuzovali vliv odchodu původního obyvatelstva na současnou podobu českých vesnic. (Na několik příspěvků ze semináře bych zde rád upozornil s tím, že můj subjektivní výběr příkladů nemůže ani zdaleka nahradit sborník, který se připravuje.) Současnou podobu vesnic a vůbec ráz krajiny v pohraničních oblastech republiky ovlivnil zejména odsun německého obyvatelstva. Ve vnitrozemí to byla především kolektivizace a s ní spojené změny, jež proměnily celou českou společnost. Kolektivizace není spojena pouze (eufemisticky označeno) se změnou životního stylu, nýbrž i s násilným vysídlením selských rodů, viz například akce „K“. Přestože dnes dokážeme kvalifikovaně popsat a interpretovat tyto historické události, a to i v širších souvislostech, zapomínáme na to, jakým způsobem ovlivňují naši každodennost a prostředí, v němž žijeme.

Globalizaci viníme ze stírání regionálních a místních specifik, neopakovatelných, přitom však po staletí udržovaných a rozvíjených tradic a způsobu života (podoba vesnic, tvarosloví a funkce architektury, rituály, každodennost), dnes již málokde intaktně zachovaných a udržovaných, o to více ale ceněných a chráněných. Opomíjíme však, že právě ony výše uvedené historické události novodobých dějin vedly k naprosté proměně společnosti, životního stylu, hospodářského i kulturního rázu krajiny, měst a obcí. Již proto se pracovnice Krajského úřadu Zlínského kraje Jana Spathová a Hana Slušíková ve svém příspěvku zdaleka neprovokativně ptaly: *Jsmetady doma?* O tom, že snaha zachovat a chránit regionální specifika krajiny a vesnic není vždy úspěšná, vypovídal příspěvek Martina Mešša (Ústredie ľudovej umeleckej výroby v Bratislave). Jana Berková z NPÚ, územního odborného pracoviště středních Čech v Praze, sledovala *Vliv výměny obyvatelstva po roce 1945 na podobu vesnické zástavby na Kokořínsku*. Její příspěvek nastínil spíše sociologickou než historickou otázku, jakým způsobem by socializace vesnic změnila jejich podobu v případě, kdyby nedošlo k odsunu německého obyvatelstva. Navíc zajímavým způsobem dokumentovala vliv nových fenoménů (rozvoj veřejné dopravy, dvoudenní víkend, rekreační trávení volného času) na podobu vesnic. Viděno s odstupem času, nepředstavoval odsun sudetských Němců z Československa jen (například a mimo jiné) zásah do národnostního složení obyvatelstva ČSR, ale i zásah do života lidí a tvářnosti krajiny, kterou tito lidé po generace utvářeli. S odchodem starousedlíků se krajina a její kulturní ráz proměnily k nepoznání, po staletí budované, udržované a rozvíjené hodnoty zanikly a dones zanikají. V tomto smyslu se připomínají negativní (často však pouze v obecné rovině)

důsledky odsunu, jenž že vedle jiného znamenal materiální a hospodářské, zejména však kulturní ochuzení budoucích generací obyvatel českých zemí. Teprve konkrétní příklady, v tomto případě z prostředí Krkonoš, dokumentované na osudech odsunutých obyvatel a pomocí komparace archivních a soudobých fotografií, ukazují, o jak hluboký a dodnes znatelný zásah do kultury prostředí, krajiny a obcí (vesnic) šlo. Tyto proměny, a zejména to, jak se s nimi vyrovnává současná generace obyvatel Krkonoš, připomněl Pavel Klimeš z Horního Maršova ve svých příspěvcích *Region východních Krkonoš z pohledu vývoje kulturní krajiny a Obnova kulturních památek východních Krkonoš a vytváření turistických cílů*.

K přetrhání tradice a kontinuity nedošlo jen v pohraničí a s jeho negativními důsledky se vyrovnáváme dodnes. Starým selským rodům, vyrvaným doslova z kořenů své půdy, s níž po generace srůstaly, věnoval pozornost Roman Tykal z České národopisné společnosti v příspěvku *Staré venkovské rody a jejich usedlosti z jižního Plzeňska*. O tom, jak se proměna života na české vesnici projevila v její urbanistické, architektonické a kulturní podobě, vypovídaly referáty Pavla Nováka z Národního zemědělského muzea v Praze – Muzeum českého venkova zámek Kačina a Jany Svobodové z NPÚ – územní odborné pracoviště středních Čech v Praze. Referát Pavla Nováka *Kolektivizace zemědělství a její odraz v urbanismu a architektuře vesnic v chráněné krajinné památkové zóně Žehušicko*, založený na komparaci a následné analýze proměn obytných domů a původních hospodářských stavení ve čtyřech dekádách druhé poloviny 20. století, sledoval vývoj architektonických trendů na české vesnici, aniž by pomíjel jeho historické souvislosti. Osobně považuji referát Pavla Nováka z hlediska obsahu i metodologického přístupu za jeden z nejzajímavějších. Jana Svobodová se naproti tomu pokusila zmapovat dopad historických událostí v jedné obci, ve Vrátně – konkrétně „metamorfózu“ soukromého statku ve státní statek – a dopad akce „Kluky“ na dodnes viditelný a i do budoucna stěžejně zacetitelný úpadek obce. V příspěvku *Vrátno – rozkulačená vesnice* letmo popsala i úspěšný rozvoj této vesnice, doložitelný od druhé poloviny 19. století, jenž byl přerván pouňorovým vývojem.

Interdisciplinárně pojatý seminář poukázal na dodnes přetrvávající vliv událostí, jež považujeme za historické či dávno odeznělé, ale málokdy si uvědomíme, že se stále střetáváme s jejich konkrétními dopady, jež nás obklopují takřka na každém kroku – v obci, na návsi, v krajině, při našich cestách. Jde o dědictví, s jehož realitou se nedokážeme často adekvátně vyrovnat. Mnohdy i proto, že si je neuvědomujeme a nedokážeme je pojmenovat a analyzovat. Ke kladům tohoto semináře nepatřilo pouze to, že se jeho účastníci ve svých příspěvcích snažili poukázat na jednotlivé příklady vlivů a událostí, majících podíl na proměně českých vesnic, nýbrž i to, že na ně nahlíželi a interpretovali je z různých pracovních a zájmových pozic, míst – Čech, Moravy, Slovenska, krajů a oblastí – přístupů a sledovaných problematik. A navíc, a to považuji za hlavní, v případě Krkonoš nabízeli i konkrétní příklady řešení, založeného často pouze na ochotě a dobré vůli jednotlivců, občanských či zájmových sdružení. I v tomto směru byl seminář skutečně inspirativní.

◆ Martin Tichý